

OVER HET ONDERWIJS IN DE PLANTKUNDE

door P.J. van Nieuwenhoven

Nu wij vandaag aan de botanische tuin van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht de naam gaan geven van Dokter De Wever, in leven huisarts te Nuth, lijkt het mij zinvol na te gaan of het wel verantwoord is in deze tijd zoveel moeite te doen en geld uit te geven voor de inrichting en het instand houden van botanische tuinen. Is daar echt wel de nodige belangstelling voor?

Het programma van de biologielessen op de scholen voor voortgezet onderwijs is maar al te bekend: verwondering bij het zelf ontdekken van onver-

wetenschap: de grote samenhang waar we een deel van zijn, kennen, koesteren, bewaren, om zo gauw mogelijk te weten wanneer er inbreuken komen, mogelijk begin van catastrophen.

Direct daarmee in verband staat nog een facet van het nieuwe museum dat er in vroeger tijden veelal aan ontbrak: de grote inspanning die men zich getroost aan verbreiding van bovengenoemde inzichten. Tentoonstellingen in eigen huis, rondreizende tentoonstellingen naar scholen in een wijde omtrek. Ik zal daar niet veel over zeggen, het is een beetje het intrappen van een open deur, zeker op deze dag waarop het vernieuwde museum geopend is.

Samenvattend: het principe van nieuwsgierigheid dat het duikerantiloopje dwars tegen zijn doodsangst dwingt om zijn eigen omgeving tot in details te kennen, principe dat ook de drijfveer is achter de grote kennis van de natuurliefhebbers, vinden we terug in de voornaamste drijfveer van feitenverzamelingen, leidend tot wetenschap, levensnoodzakelijk inzicht in de natuurlijke samenhangen en afhankelijkheden, en de breekbaarheid daarvan.

moede eigenschappen van planten en dieren heeft plaats moeten maken voor theoretische kennis van fysische en chemische processen. Op de meeste basisscholen wordt plant- en dierkundeles gegeven uit een boekje, zonder enig contact met de levende natuur. En zelfs op kleuterscholen worden de hersentjes van de kinderen al belast met echte plantkundige begrippen als meeldraden en stampers, met systematische dierkunde als knaagdieren, roofdieren, met beschouwingen over schadelijkheid en nut, in plaats van het genot te leren kennen van de omgang met levende planten en dieren en ermee te spelen.

Het is eigen aan een kind op onderzoek uit te gaan met behulp van de tastzin: eerst wordt het voorwerp in de hand genomen, daarna pas bekeken. Zo krijgt het kind kennis van het materiaal. Daarop moet het

onderwijs voortbouwen bij het leerproces.

Ik mag hier misschien een citaat geven uit een artikel van rector Cremers dat hij schreef in 1947 bij het overlijden van Dokter De Wever, en waarin dit principe aardig is geïllustreerd:

"Hildebrand zou zich geërgerd hebben als hij had kunnen zien wat Moeder De Wever bij de inspectie der broek van haar jongste spruit daaruit te voorschijn haalde. 't Waren noch knikkers, noch stuiters, noch ballen, noch spijkers; geen doorgebeten appels of stukkende knipmessen; evenmin touwtjes; een kluit vischdeeg viel er niet te bekenen; ook geen stuk elastiek uit de bretel van zijn oudsten broer; een lieven zuiger om steenen mee uit de grond te trekken was aan den inventaris vreemd, evenals een voetzoeker of een zakje met kokinjes een grifje of koperen knoop om heet te maken, een hazesprong of een stukje spiegelglas". 't Enige wat Hildebrand's goedkeuring dan zou hebben weggedragen waren dolle kastanjes, véél dolle kastanjes!... Maar behalve die dolle kastanjes diepte Moeder uit de broekzakken tal van noten en eikels op in alle mogelijke variëteiten, met vruchtpitten van den meest uiteenlopenden aard en zaden van allerhande makelijk, bestemd om uitgezaaid te worden in den tuin van het ouderlijk huis en daarom thans, elke soort afzonderlijk, zorgzaam geborgen in papieren zakjes en oude pillendoosjes.

Wat er bij zoo'n gelegenheid in zijn broekzak bleek te huizen, wees er toen al op dat in den jongen August De Wever iets zat van een Abraham Munting, zoekende en speurende naar de "velerley aart en bijzondere eigenschappen der boomen, heesters, kruiden, bloemen en heylzaame geneeskrachten"

En toch... noch op de lagere dorpschool noch op de H.B.S. van

Rolduc en Maastricht hield men den veelbelovenden botanicus in den dop voor een begaafden leerling. Op de dorpschool was calligrafie oneindig veel meer in tel dan de meest doorslaande bewijzen door een schooljongen gegeven dat hij een levende, wandelende herbarius of kruidboek mocht heten".

Cremers doelt hier wederom op Abrahamus Munting, van welke schrijver oude kruidboeken in de boekerij van het museum aanwezig zijn: Waare oefening der Planten 1672 en Naauwkeurige beschrijving der aardgewassen 1696.

Het is duidelijk dat Cremers er nooit bij is geweest als moeder De Wever de broekzakken van haar zoon August leeghaalde. Dat zijn verhaal op fantasie berust, gebaseerd op het principe van de broekzakmethodiek, zoals de oude Hildebrand die uiteenzette in de Camera Obscura in het opstel Jongens.

Om deze methodiek van het persoonlijke contact tussen kinderen en planten te verwezenlijken hebben wij plukweiden en verzamelplantsoenen nodig, en tuintjes waarin kan worden gekweekt en onderzocht. Praktisch alle schoolgebouwen hebben een tuin. Deze is meestal voor de leerlingen verboden terrein; de tuinman maakt uit welke planten er in staan; bij het onderwijs worden ze niet gebruikt. Als we daar nu eens verandering in konden brengen zou het fundament worden gelegd voor belangstelling en waardering, voorwaarden voor het voortbestaan van het bedreigde milieu waarin wij leven en waarvan wij allen geheel afhankelijk zijn.

Het is duidelijk dat de botanische tuinen in deze ontwikkeling een leidende rol kunnen spelen.

De bedreiging is niet iets nieuws: in 1911 klaagde Dokter De Wever reeds:

De industrie toch strekt steeds verder hare grijparmen uit en ontruikt onzen dierbaren bodem langzaam, of zoo maar in een ommezien, zijn natuurhistorische merkwaardigheden".

En in 1941: "Sedert dertig jaar is in Z-Limburg veel natuurschoon verdwenen. 't Zal evenwel niet baten te blijven treuren, over wat nooit meer zal terugkeren. Laten we liever aandacht besteden aan wat nog over is gebleven. Hier is nog veel te beleven

van dieren, planten en gesteenten, die toch onderling nauw in betrekking staan en één maatschappij vormen.
In 't schoone is de natuur onuitputtelijk."

En nu onze tuin, hier in Maastricht. Heeft Dokter De Wever daar ooit bemoeienis mee gehad? Om hier volmondig ja op te kunnen zeggen lees ik u weer een citaat voor uit het Natuurhistorisch Maandblad, van 1917, van de hand van De Wever, getiteld: Een kijkje in den museumtuin:

"Met de Orchideeën ziet 't er, ronduit gezegd, niet best uit; de meeste kalkminnende soorten zijn dit jaar niet opgekomen. *Hermidium monorchis* is echter nu nog in vollen bloei. Of we hier te doen hebben met dezelfde onbekende oorzaak, waardoor ook in andere botanische tuinen deze plantenfamilie steeds te gronde gaat, of wel dat er dit jaar vele bevroren zijn, of misschien een poos onder den grond werkeloos blijven? We willen maar weer eens afwachten.

Maar wat vreemd aandoet, is dat juist zeer moeilijk te kweken soorten als *Epipactis palustris* hier zoo fleurig groeit en nu vol zaaddoozen zit. Ook andere Moerasorchideeën, zoals *Orchis maculata* en *O. Traunsteineri*, staan er dus goed voor."

Toen Dokter De Wever in 1947 stierf had hij als trouw lid van het Natuurhistorisch Genootschap zijn uitgebreide bibliotheek reeds aan ons museum vermaakt. Zijn huis moest worden afgebroken ten behoeve van het verkeer. Een deel van de planten uit zijn tuin werd overgebracht naar de botanische tuin van Terwinselen. Een ander deel kwam hier in Maastricht terecht, in dat gedeelte van de tuin waar nu de nieuwe vleugel verzezen is.

Lange jaren heeft op het hek van deze voortuin een stenen bord gehangen waarin de naam van De Wever gebeiteld stond. Dat bord is spoorloos verdwenen evenals de meeste planten: ook deze schepselen zijn immers sterfelijk. Het karakter van de tuin is ook gewijzigd: de nadruk ligt niet meer op zeldzaamheden en systematische indelingen, zoals in de tijd van Dokter De Wever, maar op de plantengemeenschappen met hun voornaamste vertegenwoordigers. En daarmee komt de moderne botanische tuin tegemoet aan de vurige wensen die wij ten aanzien van het voortgezet onderwijs in de biologie koesteren.

HET GRAUWZUSTERSKLOOSTER TE MAASTRICHT

door Prof. Dr. J.J.M. Timmers

Het klooster der Grauwzusters te Maastricht, genaamd St.-Elisabethsdal, werd in het leven geroepen in 1673 en wel nadat drie jaar tevoren de zusters van het klooster Calvariëenberg zich verenigd hadden met die van St.-Annadal. Dit had tot gevolg dat zij de strenge clausuur¹⁾ aannamen en daardoor niet meer

ter beschikking stonden voor het verplegen van zieken. De stedelijk magistratuur had daarop een beroep gedaan op de Grauwzusters van het klooster te Hasselt. Die hadden immers al eerder, tijdens de pestepidemie van 1664, de helpende hand geboden, waarna zij weer naar hun eigen klooster waren teruggekeerd. Toen evenwel het Maastrichtse stadsbestuur het Hasseltse klooster verzocht een succursaal²⁾ te Maastricht te stichten, gingen de Grauwzusters daar niet op in. De pest brak in 1672 opnieuw in